

Кіпер А. С.

студентка

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Родіонова Т. А.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Kiper Anna

Student

Odessa National Mechnikov I. I. University

Rodionova Tatyana

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Senior Lecturer at Department of World Economy

and International Economic Relations

Odessa National Mechnikov I. I. University

РОЛЬ БІЗНЕСУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ ЛАТВІЇ, ЛИТВИ ТА ЕСТОНІЇ

Анотація. Розвиток бізнес-середовища є головним мотиватором для процвітання економічного добробуту країни. Естонія, Латвія і Литва є пострадянськими країнами, які сьогодні створюють вигідні умови для розвитку бізнесу, а також сприятливі умови для працевлаштування своїх громадян та мігрантів. Розвиток податкового законодавства для підприємств, підтримка міжнародних організацій, приплив іноземних інвестицій, розвиток людських ресурсів призводять до розвитку конкурентоспроможної економіки країни на світовому рівні. Постійні тенденції зміни в економіці тісно пов'язані з процвітанням бізнесу в країні. Приєднавшись до Європейського Союзу, країни Балтії поліпшили свою економічну інфраструктуру. Євроінтеграція дала країнам необмежений доступ до європейського ринку, відсутність кордонів, спростила взаємини у сфері вільного переміщення товарів і послуг, що призвело до зниження виробничих витрат. Латвія, Литва та Естонія стали учасниками європейського ринку з єдиними стандартами виробництва, що, своєю чергою, сприяло зниженню витрат у підприємств і поліпшило бізнес-середовище в країнах.

Ключові слова: бізнес-середовище, країни Балтії, Європейський Союз, європейський ринок, вигідні умови для бізнесу.

Вступ та постановка проблеми. Розвиток бізнесу для кожної країни має велике значення. По-перше, якщо бізнес-клімат у країні сприятливий, то це говорить про те, що із зайнятістю населення не буде проблем. По-друге, податкові надходження від великого до малого бізнесу поповнюють бюджет країни. По-третє, якщо бізнес-середовище привабливе для місцевих інвесторів, то іноземні інвестиції мають місце бути в економіці країни. Бізнес-середовище – це все довкілля, яке відображає економічний баланс, тому що для бізнесу важливо все – від соціального добробуту населення до економічної стійкості. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в оцінці ролі бізнесу в соціально-економічному розвитку країн та державної підтримки щодо розвитку бізнес-середовища в країнах Балтії. Необхідно розглянути індекс легкості ведення бізнесу, індекс економічного розвитку і методи державної підтримки бізнесу в країнах Балтії. У роботі було зроблено емпіричне дослідження, яке показує чинники впливу на прямі іноземні інвестиції в країнах Балтії, щоб оцінити, наскільки сприятливе бізнес-середовище в Естонії, Латвії та Литві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зарубіжний економіст В. Голюк у роботі «Вплив монетарних і немонетарних факторів на економічний розвиток країн Балтії» відзначає, що для країн Балтії ознаками, які вказують на сприятливе бізнес-середовище, є заходи держави, які спрямовані на поліпшення умов бізнесу [1].

У статті «Структурні зміни, прямі іноземні інвестиції та економічне зростання: дані з країн Балтії», автором

якої є Я. Манучер, розглядається взаємозв'язок між зростанням прямих іноземних інвестицій, зростанням ВВП і волатильністю умов торгівлі [2]. Сенс цих висновків у тому, що, сприяючи зростанню структурних реформ, країни-одержувачі можуть заохочувати прямі іноземні інвестиції що, своєю чергою, може вплинути на їх зростання.

Метою даної роботи є оцінка чинників розвитку бізнес-середовища в країнах Балтії. Для досягнення мети необхідно проаналізувати світові рейтинги, які відображають, наскільки сприятливе бізнес-середовище в країнах, а також методи державної підтримки бізнесу й оцінити, наскільки сприятливе середовище для сплати податків у країнах.

Результати дослідження. Країни Балтії – Естонія, Латвія і Литва мають загальні риси й схожу історію. Ці три країни на кордоні Європейського Союзу з Росією відновили незалежність від Радянського Союзу на початку дев'яностих років, а потім приєдналися до ЄС у 2004 р., а згодом до зони євро. Вони демонструють велику схожість із погляду географії, розміру, економічної структури, розвитку та демографії. Під час вступу до Європейського Союзу країни Балтії належали до регіонів, які знаходилися на стадії економічного переходу, це супроводжувалося високим рівнем безробіття, низьким ВВП, підвищеною інфляцією. Необхідно відзначити, що завдяки вступу до ЄС протягом 2004–2019 рр. країни Балтії поліпшили свою економічну інфраструктуру. Євроінтеграція дала країнам необмежений доступ до європейського ринку, відсутність

кордонів, спростила взаємини у сфері вільного переміщення товарів і послуг, що призвело до зниження виробничих витрат. Латвія, Литва та Естонія стали учасниками європейського ринку з єдиними стандартами виробництва, що, своєю чергою, сприяло зниженню витрат у підприємств і поліпшило бізнес-середовище в країнах. Через слабке фінансування країни Балтії, приєднавшись до ЄС, отримали можливість фінансування зі структурних фондів Європейського Союзу. Усі ці чинники призвели до того, що сьогодні країни Балтії є конкурентоспроможними на європейському ринку. Після вступу до Європейського Союзу країни Балтії отримали відкриті кордони, умови вільної торгівлі дали змогу місцевим підприємцям налагодити експорт на ринки Європи, підприємці змогли отримувати фінансування з європейських фондів, а місцеві жителі – вільно переміщатися по країнах ЄС.

Розвиток бізнес-середовища безпосередньо залежить від державного устрою країни, політичного клімату, від державних реформ, які пов'язані з розвитком малого та середнього бізнесу, від розміру податкового тягаря й у цілому економічної ситуації в країні [3].

Аналізуючи політичний стан в Естонії в сучасних умовах євроінтеграції, слід відзначити, що політичний клімат у цій країні стабільний. Естонія спрямувала свої політичні та економічні прагнення на західні країни. Основні напрями реформування в Естонії: розвиток людських ресурсів, мотивування заняття підприємництвом, поширення інформації про малий та середній бізнес, розвиток

фінансових можливостей малого та середнього бізнесу, державні допомоги, фондова та банківська підтримка [4].

Латвія сьогодні проводить ліберальну економічну політику й створює вигідні умови для іноземних інвесторів. Латвія схожа з Естонією, тому що вона також проводить податкові реформи, які спрямовані на полегшення податкового тягаря. У Латвії, як і Естонії, є можливість для отримання фінансування зі структурних фондів Європейського Союзу [5].

Литва є привабливою для розвитку малого і середнього бізнесу, тому що вона – головний транспортний вузол Європейського Союзу. Уряд Литви проводить активну політику на підтримку бізнесу та створює вигідні умови для іноземних інвесторів і міжнародних компаній. Литва, як Естонія і Латвія, провела низку правових і економічних реформ, які призвели до техніко-економічного прориву країни. Слід зазначити, що, незважаючи на схожість економік країн, найбільшу вигоду від європейської інтеграції отримала Естонія, ринок Литви на другому місці за ступенем привабливості для розвитку бізнесу, на третьому місці знаходиться Латвія.

Для того щоб проаналізувати ефективність реформ на практиці, необхідно розглянути індекс економічної свободи Естонії, Латвії та Литви (рис. 1). Протягом 2015–2019 рр. Естонія займає високі позиції у цьому рейтингу, випереджаючи Латвію та Литву.

Із цього приводу Латвії та Литві необхідно переглянути свої обмеження, які пов'язані з економічною діяльністю, щоб підвищити свої показники і бути більш надійною країною для інвесторів (рис. 1). Якщо розглянути даний показник у розрізі часу, наприклад на момент 2000 р., коли країни Балтії ще не були членами Європейського Союзу, то Естонія займала 53-є місце, Латвія – 77-е місце, а Литва – 84-е місце. Дана тенденція свідчить про те, що країни Балтії зуміли, незважаючи на існуючі проблеми в економіках, успішно інтегруватися в Європейський Союз. Для того щоб поліпшити свої позиції в індексі економічної свободи, Латвії та Литві необхідно піти шляхом Естонії і знизити тарифні і нетарифні бар'єри для торгівлі та скасувати всі експортні обмеження, щоб дати змогу країнам швидше перейти до функціонуючої і ефективної ринкової економіки.

Сьогодні державна політика та політичні інститути країн Балтії в рамках Європейського Союзу підтримують високий рівень економічної свободи за рахунок відкритих і конкурентних ринків, захисту людей, їхньої приватної власності і вільної торгівлі. Отже, всі три країни мають сприятливе бізнес-середовище, стійку економічну активність і стійку фінансову систему. Проаналізувавши індекс легкості ведення бізнесу, можливо простежити ефективність реформ в країнах Балтії (рис. 2).

Великими перевагами володіють Естонія, Латвія та Литва для ведення бізнесу. Слід зазначити, що у 2015 р. в індексі легкості ведення бізнесу ці країни відставали, але вже у 2016 р. поліпшили свої показники (рис. 2). У 2018 р. в рейтингу легкості ведення бізнесу Естонія займала 12-е місце, Латвія – 19-е, а Литва – 16-е місце. Слід зазначити те, що в даному рейтингу на момент 2018 р. Естонія, Латвія і Литва випередили Німеччину, Австрію та Об'єднані Арабські Емірати. У 2019 р. Україна зайняла 81-е місце в даному рейтингу, але необхідно вказати, що в 2010 р. вона займала 143-є місце, тому простежується позитивна тенденція, котра змінює підприємницький клімат. Естонія випереджає Латвію і Литву за рівнем комфорту для організації малого бізнесу. В Естонії сприятливі умови для ведення бізнесу складаються завдяки низьким податкам на співробітника, відсутності податку на прибу-

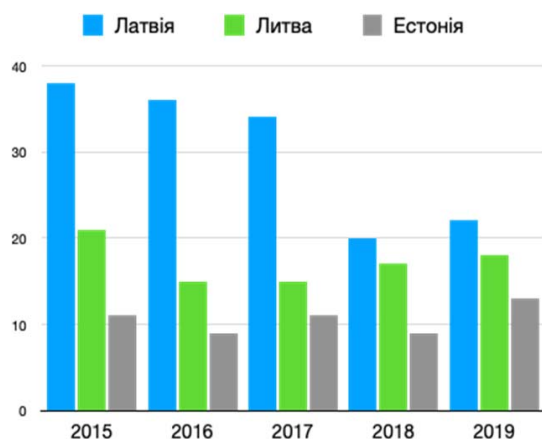

Рис. 1. Індекс економічної свободи Естонії, Литви та Латвії з 2015 по 2019 р. [6]

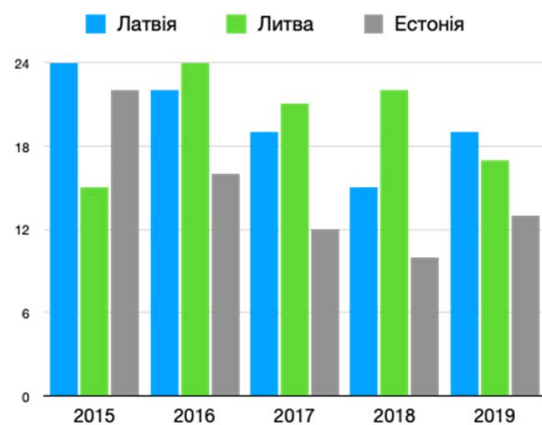

Рис. 2. Індекс легкості ведення бізнесу в Естонії, Литви та Латвії з 2015 по 2019 р. [7]

ток, якщо весь прибуток йде на виробництво, а також тут є можливість реструктуризувати компанію на різних мовах.

Після вступу країн Балтії до Європейського Союзу вони змогли поліпшити свої позиції в рейтингу за допомогою проведених заходів, а саме завдяки спрощеними процедурами для відкриття бізнесу, отримання можливості кредитування бізнесу європейськими банками, розширенню ринків збуту продукції. Однак існують проблеми, які необхідно вирішувати, а саме, боротися з інфляцією і безробіттям.

Проаналізувавши стабільність політичного клімату, рейтинги, які відображають бізнес клімат в Естонії, Латвії та Литві, слід відзначити, що ці країни зуміли зарекомендувати себе надійними для ведення бізнесу. Вони провели реформи в усіх напрямках, а саме реформували законодавчу систему, податкову систему, застосували інновації, які призвели до техніко-економічного прориву, та створили сприятливі умови для підприємців.

Необхідно вказати на переваги та недоліки для ведення бізнесу в умовах євроінтеграції для Естонії, Латвії та Литви. В Естонії немає транспортного податку, розвинений Інтернет-банкінг, а це дає можливість керувати рахунками фірми, яка знаходиться в Естонії, з будь-якого місця, низькі банківські тарифи на переказ грошей. Важливим є й те, що державні органи співпрацюють із російськомовними та англійськими представниками, що дає можливість вести бізнес на цих мовах. Великою перевагою для підприємців є те, що в Естонії знаходяться чотири вільні економічні зони: Мууга, Палдиски, Сілламяе і Валга. Такі зони звільняють підприємства від виплати експортних і імпорتنих мит, від оформлення митних декларацій, а також від виплати податку з обороту. Перешкодами для здійснення підприємницької діяльності є те, що у цій країні неможливо переказувати гроші в доларах США на естонський банківський рахунок [8].

У Латвії також існують вигідні умови для ведення бізнесу з боку податкової системи цієї країни. Латвія є повноправним членом Європейського Союзу, тому латвійська компанія користується всіма перевагами європейської компанії та має повний доступ до ринків ЄС. Немає обмежень щодо іноземних акціонерів. Можна створити, володіти або керувати латвійською компанією для нерезидентів, як юридичних, так і фізичних осіб. Система податків у Латвії ліберальніша та вигідніша для іноземців, аніж в інших європейських країнах. У Латвії, як і в Естонії, діють три вільні економічні зони та два вільні порти. Такі зони зменшують податкове навантаження, підприємства звільнені від виплати податку на додану вартість, а також від податку на нафтопродукти. Одними з основних проблем для ведення бізнесу в Латвії є корупція, демографічні проблеми та централізація ресурсів [9].

У Литві, як і в Естонії та Латвії, сприятливі умови ведення бізнесу. Податкова система в країні вигідна як для нерезидентів, так і для резидентів країни. У Литві, як і у двох перерахованих вище країнах, існують дві вільні економічні зони. Однак, у Литві для отримання доступу до вільної економічної зони необхідно інвестувати в економіку країни не менше ніж один мільйон євро. У вільній економічній зоні у цій країні відсутній податок на прибуток, але тільки протягом перших шести років, податок на нерухомість для комерційних цілей, а також відсутній податок на дивіденди для іноземних інвесторів [10]. Отже, країни Балтії пройшли шлях реформування податкової системи, у цих країнах вигідні умови сплати податків для підприємців. Існує два основні податки в Естонії, Латвії та Литві: податок на працівника й податок на прибуток

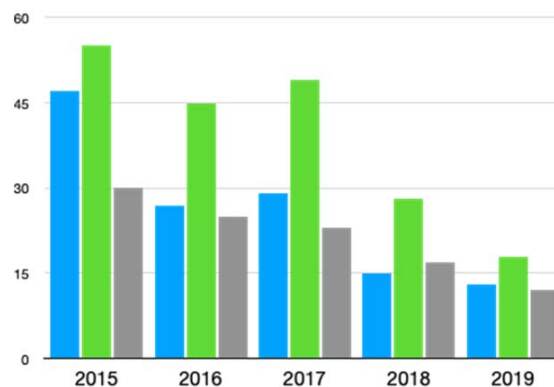

Рис. 3. Рейтинг країн за ступенем сприятливості умов для сплати податків в Естонії, Латвії та Литві з 2015 по 2019 р. [11]

підприємства. Податок на працівника є податком на його зарплату та соціальні виплати.

Литовський бізнесмен виплачує державі 45% із зарплати кожного співробітника. Для інших компаній податок на прибуток становить 15%. Латвійський підприємець платить в сумі близько 55% із зарплати співробітника. Податок на прибуток в Латвії – 15%. В Естонії податок із зарплати становить від 30% до 50%, це нижче, ніж у сусідів. Але найголовніше, що привабливіше за все для підприємців, – це те, що податок із прибутку у цій країні становить 0%. Варто врахувати що це за умови, якщо весь прибуток йде у виробництво. Іншими словами, таке підприємство веде господарську діяльність, несе витрати, виплачує зарплату, а решту грошей, тобто прибуток, вкладає в розвиток компанії. У всіх інших випадках, коли гроші вирішено отримати на руки як дивіденди, діє так званий податок на розподілений прибуток – 20%, це є вищим, аніж у сусідів.

Розглядаючи податкову систему країн, необхідно проаналізувати рейтинг країн за рівнем сприятливості умов для сплати податків в країнах Балтії (рис. 3).

Аналізуючи рейтинг країн за ступенем сприятливості умов для сплати податків протягом 2015–2019 рр. (рис 3), слід зазначити, що простежується позитивна тенденція у зміні даного рейтингу в країнах Балтії порівняно з 2015 р.: уже в 2019 р. вони стали займати місце в першій двадцятці цього рейтингу зі 190 країн. Така тенденція свідчить про те, що у цих країнах ефективно проводяться податкові реформи та вигідні податкові умови для підприємців. У дане дослідження входили підприємства середніх розмірів, які виплачують податки.

Особливістю регулювання бізнес-середовища в сучасних умовах та реаліях Європейського Союзу, в Естонії, Латвії та Литві є перенесення регулювання на регіональний рівень, що дає змогу припинити порушення не тільки окремими приватними підприємствами та громадянами, а й державними органами влади, включаючи державні підприємства і недержавні монополії. Безперечно, Естонія, Литва та Латвія є сьогодні прикладом організації державного регулювання малого та середнього підприємництва. Естонія на цей час є єдиною країною у світі, в якій 99% державних послуг доступні онлайн. Саме завдяки безпечній системі електронної держави Естонія досягла безпрецедентного рівня прозорості в управлінні і завоювала широку довіру до свого цифрового суспільства. Це є одним із методів підтримки малого та середнього бізнесу, тому що спростилися умови для відкриття підприємства. Для підприємців з'явилася можливість зробити електро-

нну резиденцію. Завдяки цьому можна створити компанію онлайн із будь-якої точки світу, отримати доступ до єдиного ринку Європейського Союзу, займатися документацією підприємства у цифровому вигляді та виплачувати податки в онлайн-режимі. Одним з пріоритетних напрямів у підтримці малого та середнього бізнесу в Естонії є мотивування заняттям підприємництвом, поширення інформації про підприємництво й використання інновацій у бізнесі.

Конкурентоспроможність підприємств – стратегічна мета державної підтримки в Естонії, яка виражається в стабільній та надійній правовій базі, передбачуваності економічної політики, розумній податковій системі та інноваціях. Важливо відзначити, що у цій країні існують спеціальні центри з підтримки підприємств і інноваційних проєктів, які зацікавлені в розвитку малого і середнього бізнесу та надають їм допомогу в разі проблем.

У Латвії, як і в Естонії, існують спеціальні центри, які зацікавлені в розвитку бізнесу. Дані центри надають фінансові субсидії у сфері інновацій і розробок. Важливо відзначити, що протягом ста років у цій країні існує торгова організація, яка підтримує тих, у кого є свій бізнес, який пов'язаний із торгівлею й охоплює понад 600 підприємств. Одним із пріоритетних заходів для підтримки бізнесу в Латвії є створення сприятливих умов для підприємств, які займаються виробництвом товарів на експорт, щоб збільшити приплив іноземної валюти в країну.

У Литві в сучасних умовах євроінтеграції, як в Естонії й Латвії, держава зацікавлена в розвитку бізнес-середовища і здійснює політику, яка спрямована на полегшення умов для ведення бізнесу на території цієї країни. Отже, використовуючи досвід Латвії та Естонії, державна політика Литви, спрямована на створення податкових пільг бізнесу, впроваджує інновації та виділяє субсидії для підприємців-початківців. Наявність спеціалізованих фондів для підтримки бізнесу спрощує умови для виходу на ринок, доступність отримання кредиту, інформованість про інновації та можливість отримання пільг для підприємців.

Стабільність політичного клімату, рейтинги, які відображають бізнес-клімат в Естонії, Латвії та Литві, показують те, що ці країни зуміли зарекомендувати себе надійними для ведення бізнесу серед країн Європейського Союзу. Вони провели реформи в усіх напрямках, а саме реформували законодавчу систему, податкову систему,

застосували інновації, які призвели до техніко-економічного прориву та створили сприятливі умови для підприємств.

Для країн Балтії залишається пріоритетним завданням у сучасних умовах євроінтеграції бути привабливими країнами для інвестицій шляхом створення лояльних умов для інвесторів. Інвестиції дають стимул розвитку економіки країн у цілому, а поряд із цим стимулюють розвиток бізнес-середовища. Тому необхідно побудувати економічну модель, яка відображає, від чого залежать прямі інвестиції в Латвії, Литві та Естонії. Для того щоб виявити взаємну причинність між прямими іноземними інвестиціями і темпами зросту ВВП, інфляції та експортом товарів, портфельних та інших інвестицій Естонії, Латвії та Литви, оцінюється тест Грейнджера:

$$FDI_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^p \beta_{1i} MI_{t-i} + \sum_{i=1}^p \gamma_{1i} FDI_{t-i} + \varepsilon_{1t}$$

$$MI_t = \alpha_2 + \sum_{i=1}^p \beta_{2i} FDI_{t-i} + \sum_{i=1}^p \gamma_{2i} MI_{t-i} + \varepsilon_{2t}$$

де FDI – прямі іноземні інвестиції, MI – макроекономічні індикатори (інфляція, експорт товарів, темпи економічного зросту), α – постійний член; β і γ позначають коефіцієнти, що підлягають оцінці, p – вибраний порядок відставання. Нульовою гіпотезою не причинності Грейнджера від MI до FDI і від FDI до MI є $\beta_{1i} = 0$ та $\gamma_{2i} = 0$ відповідно.

Для побудови векторної авторегресії для Латвії, Литви, Естонії були взяті такі показники: FDI – прямі іноземні інвестиції, $Inflation$ – інфляція в країнах, $GDPgr$ – темпи зросту ВВП у країнах, $ExpG$ – експорт товарів. Дані були взяті за 1999–2019 рр. Даний тест дасть змогу більш точно отримати аналіз припливу інвестицій у країни і вплив на економічні показники, такі як інфляція, темпи зросту ВВП та експорт товарів у країнах. Дані дослідження були зроблені на прикладі тесту причинності Грейнджера, і виходячи з табл. 1 можливо побачити залежність або ж відсутність залежності між змінними.

Виходячи з таблиці 1, для Литви існує взаємна залежність між прямими іноземними інвестиціями та експортом товаром. Слід зазначити, що інші показники не залежать один від одного, проте темпи економічного зростання незначно впливають на прямі іноземні інвестиції. Відносно Латвії, то тут простежується взаємна залеж-

Таблиця 1

Побудова векторної авторегресії для Литви, Латвії та Естонії

Країна	Індикатори	Ляг			
		FDI	Inflation	GDPgr	ExpG
Литва	FDI		0,98 (0,65)	2,34 (0,18)	3,24 (0,02) ^a
	Inflation	2,5 (0,46)			
	GDPgr	3,43 (0,97)			
	ExpG	13,56 (0,06) ^a			
Латвія	FDI		Inflation	GDPgr	ExpG
	FDI		1,03 (0,86)	1,23 (0,04) ^a	2,46 (0,21)
	Inflation	3,89 (0,92)			
	GDPgr	4,74 (0,08) ^a			
Естонія	FDI		Inflation	GDPgr	ExpG
	FDI		0,89 (0,51)	1,54 (0,09) ^a	2,42 (0,05) ^a
	Inflation	2,93 (0,81)			
	GDPgr	3,35(0,00) ^a			
	ExpG	9,82 (0,03) ^a			

Джерело: складено на основі [12–17]

ність між прямими інвестиціями і темпами економічного зростання, а експорт товарів впливає в односторонньому порядку на прямі інвестиції. В Естонії існує взаємна причинність між прямими інвестиціями і темпами економічного зростання, між прямими інвестиціями та експортом товарів.

Підводячи підсумки побудови регресійної моделі, слід відзначити, що країни Балтії і розвиток бізнес-середовища в країнах напряму залежать від інвестицій. У даній роботі досліджувалося, наскільки сприятливе бізнес-середовище в країнах Балтії для ведення бізнесу і як країни створюють вигідні умови для інвестування. Результати даного емпіричного дослідження доводять, що країни залежать від інвестицій. У Литві існує взаємна залежність між прямими інвестиціями та експортом товарів. У Латвії простежується взаємна залежність між прямими інвестиціями і темпами економічного зростання. В Естонії відзначається взаємна причинність між прямими інвестиціями і темпами економічного зростання. Результати доводять, що країнам Балтії необхідно створювати сприятливі умови для бізнес-середовища шляхом створення сильних економік із розвинутою промисловою інфраструктурою.

Висновки. Дослідивши вплив податкових систем на бізнес у країнах Балтії, важливо відзначити, що в них вигідні умови для ведення бізнесу у сфері сплати податків. Порівняно з Литвою і Латвією в Естонії найвигідніші умови для підприємців завдяки відсутності податку на прибуток у разі реінвестування прибутку. Податок на співробітника в трьох країнах в середньому становить 45%. Розглянувши рейтинг країн за ступенем сприятли-

вості умов для сплати податків, слід зазначити, що в країнах Балтії створюються сприятливі умови для виплати податків для малого та середнього бізнесу. Аналізуючи державні заходи підтримки бізнесу в Латвії, Естонії та Литві, можна відзначити, що ці країни зацікавлені в розвитку бізнесу на їхній території. Одними з пріоритетних напрямів є створення сприятливих умов для підприємств шляхом створення податкових пільг, надання субсидій для початківців підприємств, відкритість і доступність під час створення бізнесу. Естонія нині володіє перевагою серед країн Балтії завдяки системі електронної державна політика у цих країнах спрямована на стимулювання заняття підприємництвом. Побудова регресійної моделі дає можливість зробити висновок, що розвиток бізнес-середовища в країнах прямо залежить від інвестицій. У даній роботі досліджувалося, наскільки сприятливе бізнес-середовище в країнах Балтії для ведення бізнесу й як країни створюють вигідні умови для інвестування. Результати даного емпіричного дослідження доводять, що країни залежать від інвестицій. У Литві існує взаємна залежність між прямими інвестиціями та експортом товарів. У Латвії простежується взаємна залежність між прямими інвестиціями і темпами економічного зростання. В Естонії відзначається взаємна причинність між прямими інвестиціями і темпами економічного зростання. Результати доводять, що країнам Балтії необхідно створювати сприятливі умови для бізнес-середовища шляхом створення сильних економік із розвинутою промисловою інфраструктурою.

References:

- Goluk V. (2017) Impact of monetary and non-monetary factors on economic development of the Baltic Countries. *Actual problems of international economic relations*, p. 7. Available at: <http://journals.iir.kiev.ua/index.php/apmv/article/view/3231> (accessed 22 September 2020).
- Manucher J. (2016) Structural changes, FDI, and economic growth: Evidence from the Baltic states. *Journal of Economic Structures*, p. 9. Available at: <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/147232/1/85875410X.pdf> (accessed 28 October 2020).
- Publicly available information of the Estonian government. *Information and Economic base*. Available at: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/statfile1.asp> (accessed 04 October 2020).
- Economy of Latvia. The Economist Intelligence Unit Limited. Available at: <http://country.eiu.com/latvia> (accessed 04 October 2020).
- The department of statistics in Lithuania. *State budget institution*. Available at: <https://www.stat.gov.lt> (accessed 04 October 2020).
- Heritage Foundation. Strategic Research Institute. Available at: <https://www.heritage.org/index> (accessed 07 October 2020).
- Easy Doing Business. *Report of World Bank*. Available at: <http://www.doingbusiness.org> (accessed 12 October 2020).
- Agnes Naarits (2017) Estonian taxes. *Quarterly Bulletin of Statistics Estonia*, p. 78. Available at: https://www.stat.ee/publication-2017_quarterly-bulletin-of-statistics-estonia-2-17 (accessed 12 October 2020).
- Classification of Administrative Territories and Territorial Units of the Republic of Latvia. *Latvia's Economic Reports*. Available at: <https://www.csb.gov.lv/en/statistics/statistics-by-theme/social/metadata-breakdown-employees-income> (accessed 14 October 2020).
- Official Statistics Portal of Lithuania. European Statistics System. Available at: <https://osp.stat.gov.lt/es-statistikos-tarnyba-eurostata> (accessed 14 October 2020).
- Index of paying taxes. *Report of World Bank*. Available at: <http://www.doingbusiness.org/en/data/exploretopics/paying-taxes> (accessed 22 October 2020).
- Lithuania macroeconomic indicators. *The World Bank Group*. Available at: <https://data.worldbank.org/country/lithuania> (accessed 22 October 2020).
- Latvia macroeconomic indicators. *The World Bank Group*. Available at: <https://data.worldbank.org/country/latvia?view=char> (accessed 22 October 2020).
- Estonia macroeconomic indicators. *The World Bank Group*. Available at: <https://data.worldbank.org/country/estonia?view=chart> (accessed 22 October 2020).
- Inflation rate, average consumer prices in Lithuania. *International Monetary Fund*. Available from: <https://www.imf.org/en/Countries/LTU> (accessed 25 October 2020).
- Inflation rate, average consumer prices in Latvia. *International Monetary Fund*. Available at: <https://www.imf.org/en/Countries/LVA> (accessed 28 October 2020).
- Inflation rate, average consumer prices in Estonia. *International Monetary Fund*. Available at: <https://www.imf.org/en/Countries/EST> (accessed 30 October 2020).

РОЛЬ БИЗНЕСА В СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ ЛАТВИИ, ЛИТВЫ И ЭСТОНИИ

Аннотация. Развитие бизнес-среды является главным мотиватором для экономического процветания страны. Эстония, Латвия и Литва являются постсоветскими странами, которые сегодня создают выгодные условия для развития бизнеса, а также благоприятные условия для трудоустройства своих граждан и мигрантов. Развитие налогового законодательства для предприятий, поддержка международных организаций, приток иностранных инвестиций, развитие человеческих ресурсов приводят к развитию конкурентоспособной экономики страны на мировом уровне. Постоянные тенденции изменения в экономике тесно связаны с процветанием бизнеса в стране. Присоединившись к Европейскому Союзу, страны Балтии улучшили свою экономическую инфраструктуру. Евроинтеграция дала странам неограниченный доступ к европейскому рынку, отсутствие границ упростило отношения в сфере свободного перемещения товаров и услуг, что привело к снижению производственных затрат. Латвия, Литва и Эстония стали участниками европейского рынка с едиными стандартами производства, что, в свою очередь, способствовало снижению затрат предпринимателей и улучшило бизнес-среду в развивающихся странах.

Ключевые слова: бизнес-среда, страны Балтии, Европейский Союз, европейский рынок, выгодные условия для бизнеса.

THE ROLE OF BUSINESS IN THE SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF LATVIA, LITHUANIA AND ESTONIA

Summary. The development of the business environment are the main motivators for the prosperity of the country's economic prosperity. Estonia, Latvia and Lithuania are Post-Soviet countries that today create favorable conditions for business development, as well as favorable conditions for employment of their citizens and migrants. Development of tax legislation for enterprises, support of international organizations, inflow of foreign investments, development of human resources - lead to the development of a competitive economy at the global level. The constant trends of change in the country's economy are closely linked to the prosperity of business in the country. The Baltic countries, Estonia, Latvia and Lithuania, have common features and a similar history. The three countries on the European Union's border with Russia regained independence from the Soviet Union in the early 1990s and then joined the EU in 2004 and then the eurozone. They show great similarity in terms of their geography, size, economic structure, development and demography. When joining the European Union in 2004, the Baltic countries belonged to the regions that were in the stage of economic transition, this was accompanied by high unemployment, low GDP, high inflation. By joining the European Union, the Baltic States have improved their economic infrastructure. European integration has given countries unlimited access to the European market, no borders, simplified relations in the field of free movement of goods and services, which has led to lower production costs. Latvia, Lithuania and Estonia have become participants in the European market with common production standards, which in turn has helped reduce costs for entrepreneurs and improved the business environment in the countries. It should be noted that due to the accession to the European Union during 2004-2019, the Baltic States have improved their economic infrastructure. European integration has given countries unlimited access to the European market, no borders, simplified relations in the field of free movement of goods and services, which has led to lower production costs. Latvia, Lithuania and Estonia have become participants in the European market with common production standards, which in turn has helped reduce costs for entrepreneurs and improved the business environment in the countries.

Key words: business environment, the Baltic States, the European Union, the European market, favorable conditions for business.